

водом излажења листова *Комарац, Рен, Мајица, Приклајало*. Остојић је анализирао и Змајеве преводе, указујући на недостатке, његово нестрпљење и измене које је чинио зарад склада „стиха и рока”. Трећа целина, дакле, према приређивачевој напомени, пружа леп увид у Остојићев „књижевноисторијски метод”.

Може се рећи да је Тихомир Остојић био храбар човек и да се није либио да о проблемима на културном пољу проговори смело али аргументовано, дајући предлоге како би ситуацију требало побољшати. Проблеми о којима пише у већој мери су и данас актуелни. Можда његова решења сада не би могла да буду у потпуности примењива, али на тим темељима би евентуално требало трагати за променама набоље. У последњем тексту у књизи, „Змај и Абуказем”, Абуказем каже Змају да не очајава због тога што су му украли одећу: „Ти велиш, да си баш хтео ићи здравља свог ради у ’купатило’ неко, но па зар у ’купатилу’ требају ’халљине’?! У купатило се иде голишав, у Адамовом костиму”. Дакле, „Адамов костим” метафора је за голишавост, одсуство одеће. Ако је српска културна политика у „Адамовом костиму”, значи да је голишава и да би је требало осмислити, тј. обући, јер је срамота да таква изађе пред свет. Стремљења и промишљања Тихомира Остојића била би први огртак на нагој културној политици Срба.

Јелена МАРИЋЕВИЋ

ШЕКУЛАР У ЕТНОЛОШКОЈ ОПТИЦИ

Мирко Барјактаревић, *Шекулар – етнoлошка студија*, Посебна издања (Монографије и студије), ЦАНУ, Подгорица 2014

Објављујући књигу Мирка Барјактаровића, почившег професора Београдског универзитета, Црногорска академија наука и умјетности је, још једном, потврдила да је област Шекулара, код Берана, очито куриозитетна тема за разнолике сцијентистичке обраде. Предња тврдња је, вјерујемо, одржива тим прије што је рукопис ове књиге, како сазнајемо из свједочења њеног приређивача и редактора, аутор поткрај свог животног путовања, 2004, завјештао Црногорској академији наука и умјетности уз аманет свом пријатељу, угледном и редовном члану ЦАНУ – Миомиру Дашићу, да рукопис редигује у складу са плаузибилним научним нормама и да га приреди за штампу. Тим поступком је и аутор ове важне и оригиналне студије показао увјерење да ће ЦАНУ на исправан начин вредновати његов труд и значај Шекулара за етнoлошко проучавање.

Књигу објављује ЦАНУ, односно Одјељење хуманистичких наука, у оквиру знамените библиотеке највише црногорске научне установе, под називом „Посебна издања (Монографије и студије)”. Ово дјело је штампано на 220 страница, текста врло садржајног, без непотребних и „празних” реченица, а камоли страница, и подијељено је, начелно узевши, у два дијела. Први дио – општи – иако се таква детерминанта нигдје у тексту не налази, и други – децидирано одређен као посебан дио, који запрема свега десетак страница у књизи.

Потписнику ових редака се чини да је у овој књизи све важно, јер је настала и објављена у вријеме нестајања негдашњих, вјековних обичаја и сеоских обиљежја, као и у вријеме смјењивања претходних новим етнолошким (и друштвеним) садржајима. Управо због тога (али не само, видјећемо, због тога) највећи значај, можда, налазимо у томе што је био, опет – можда, посљедњи и неповратни тренутак за објелодањивање свједочанства ове врсте. Такође, њена посебна вриједност је и у факту да она садржи научну егзегезу највећег броја етнолошких одлика, које су заједничке великом броју села (ако не и свима) Горњег Полимља и Васојевића (у територијално-племенском смислу). Њена методологија је таква да може да служи као ваљан образац будућим истраживачима етнолошких особина руралних поднебља. Језик ауторов је чист, српски, без страних ријечи и „изама”; реченица је кратка, језгровита; мисао – концизна. Литература и извори су зналачки бирани и коришћени, али је најдрагоцјенији дио књиге онај у којем су резултати теренских истраживања и непосредног сазнања ауторовог, а то је највећи дио књиге.

Прва два поглавља у књизи остала су, у тренутку смрти ауторове, у рукопису недовршена, уз, како сазнаје читалац из поговора приређивача књиге и редактора, аманет М. Дашићу да их доврши. Учинио је то академик Дашић, као далеко најбољи (није неумјесно рећи) познавалац Шекулара, а особито његових историјских прилика и кретања, на основу релевантне литературе историографско-географске. Ова прва два поглавља су, чини се, и стилски, колико-толико, друкчија од осталог дијела књиге. Њихово видљиво уклапање у остатак књиге, довршен, за живота, руком самог аутора, као и чита одступања појединих пасажа, или фуснота, по самом духу текста, од највећег дијела књиге, бацају сумњу на одређене (каткад непотребне и сувишне) редакторске текстуалне интерполације.

Шекулар се, у писаним изворима, по М. Дашићу, први пут спомиње 1314. године. Име је, очито, словенског поријекла, иако етимологија може одвести истраживача у разним смјеровима. Већ је турски дефтер из 1485. године казивао да је шекуларско становништво српско. Доказ су пописана лична имена житеља. „Старост” и „аутохтоност” становништва доказују и топоними, чије извориште аутор проналази у српском народном предању, историји и поезији. Међутим, као ни остала, околна села и

насеља, ни Шекулар није остао недодирљив кад су миграције у питању. Становништво се перманентно исељавало, толико да је данашње стање обесхрабрујуће. По Р. Кастратовићу, на чије истраживачке резултате се аутор најчешће у овом дијелу и позива, велике миграције, које су и Шекуларце захватиле, условиле су исељавање становништва чак у Русију, Бугарску, Турску, Албанију, док у сусједној Ругови Шекулараца има и поарбанашених.

Истраживачку акрибију аутор је демонстрирао и у поглављу о привреди, у којем је дат исцрпан приказ начина на који се привреда у Шекулару развијала, уз акценат на томе да је пољопривреда била основна и, уједно, најуноснија дјелатност Шекулараца. У овом, као и у осталим дјеловима књиге аутор не пропушта да направи пригодно поређење са минулим временима, као ни да искаже своје виђење данашњег одношења према дојакосњим обичајима и начину живљења.

Многи пасажи у књизи су испуњени изворним сазнањима аутора и његовим научним дедукцијама, изведеним из истраживања. Из њих се да закључити и како су друштвене и економске прилике утицале на разнолике елементе живота у Шекулару (као, уосталом, и у другим полимским селима). На примјер, до Другог свјетског рата куће у Шекулару биле су брвнаре. Међутим, непосредно последице 1878. у Рмушима је једна страна куће зидана каменом, а разлог је почивао у томе „што су од тада обесни турски граничари... повише овог села, имали своју караулу, каткад из чисте обести пушкама гађали у њихове куће које су се недалеко, ниже њих, налазиле.”

Храна, пиће и ношња, њихово припремање, односно прављење и прибављање, били су готово идентични као у околним насељима.

У етнолошком погледу, један од најважнијих дјелова књиге је поглавље „Обичаји”. Из њега се види шта је све било својствено шекуларском становнику: гостопримство (чак је и незнању, и његовом коњу, ако га је имао, указивана посебна пажња), проводацисање (за момка се тражила здрава и добра дјевојка – од „добре куће”), понос или достојанство (сматрало се великом срамотом да зет живи на тазбинском имању или у кући), свијест о неминовности пролаза живота (зато је посебно поштован обичај „наручивања” млађима шта обући почившем након смрти, како га очешљати и опремити, у који гроб га сахранити и слично), светиња брака (снаха је дјевера држала братом, а он њу сестром; жена мужа именом није звала; нероткиња је, и то је био искључив случај, давала мужу сагласност да се прижени другом, ради потомства) и много тога другог. Аутор је, у овом поглављу, направио једну врло занимљиву паралелу: да се данас, умјесто некада обавезног лелекања и нарицања, над одром покојника држе говори (некролози). У сваком случају, очито је да је у народу много реликата старих, паганских времена и

народа. То би се можда могло тумачити и као доказ да је у највећем дијелу народа хришћанство само формално прихватано.

У Шекулару није живот био стихија, већ су постојале општеприхваћене, подразумевајуће норме, обичајне, неписане, које су веома поштоване. Породице су биле бројне (велике), па је тако, рађањем, формирана породична формација – задруга. Свака задруга је имала старјешину, који је на име „старјешинства”, при подјели задружне имовине, имао одређене привилегије. „Задружност” имовине условљавало је „право прече куповине”, односно обавезу члана задруге да, при одлуци да свој дио прода (отуђи), прво нуди члана задруге (најближег сродника). Али у Шекулару је постојало неколико облика својине: комун (заједничка земља цијелог племена Шекулара), селина (својина појединих села на дијелу земље), приватна (или породична) својина, која се простирала на земљи, стоци и зградама, и тзв. сермија (нечије лично власништво). У Шекулару се знало да, кад нечија стока некоме направи штету, старији људи процјењују и пресуђују. Та накнада је била обавезна да се плати, али се, по правилу, није узимала, јер се то сматрало – ружним! Стари људи су играли улоге судија у помеђашким споровима, на селу веома важним.

И шекуларско племе је познавало неписане обичајне норме: крвна освету и умир. Крвна освета је била готово религијска обавеза сродника уколико је до убиства дошло злом намјером крвника. Неосвећење, у овом случају, тумачено је и као додатно проклетство на породицу. С друге стране, обичаји су познавали и „умир” – измирење завађених, које је обављало „по дванаест људи с обе стране”. Аутор ову бројку од, укупно, двадесет четири умирника (главара) проналази и у Душановом законнику, из 1349, односно 1354. године.

Народна књижевност Шекулара увијек је била – то ова студија еклатантно и признаје – српска. Чиниле су је језички врло декоративне лирске пјесме, епске и сватовске, као и многе познате народне пословице, клетве и слично.

На крају књиге, приређивач (редактор) Миомир Дашић је, као већ доказани биограф многих знаменитих и значајних српских научника, исписао поговор који је насловио: „Мирко Барјактаровић – етнолог европског гласа.”

Књига Мирка Барјактаровића је ванредно озбиљан допринос српској и европској етнологији (премда не само етнологији), јер, коначно, представља синтетички кодификациони проседе етнолошких одлика села Шекулара.

Дамјан ЂУЛАФИЋ